

УДК 338:634.8:663.2

DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/3-101-8>

Печко В. С.

Інститут післядипломної освіти
Національного університету харчових технологій;
Державний біотехнологічний університет

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИНОГРАДАРСЬКО-ВИНОРОБНОГО КОМПЛЕКСУ ЯК СКЛАДОВОЇ АПК УКРАЇНИ

Виноградарство та виноробство є важливими складовими агропромислового комплексу України, впливаючи на економічний розвиток та створення робочих місць у сільських регіонах. Галузь має значний експортний потенціал, який сприяє надходженню валютних коштів, та підтримує внутрішній ринок. Статтю присвячено визначенню та аналізу тенденцій розвитку виноградарсько-виноробного комплексу як складової АПК України, а також пошуку шляхів його покращення. Проаналізовано динаміку показників виробництва винограду, обсягів виробництва та споживання вина в Україні у 2000-2022 рр., структуру виробництва виноробної продукції в Україні у 2021-2023 р. Визначено проблеми функціонування виноградарства та виноробства в контексті євроінтеграційного вектору розвитку України та викликів повоєнного відновлення українського агропромислового комплексу.

Ключові слова: виноградарство, виноробство, виноградарсько-виноробний комплекс, виробництво, розвиток, стратегія, АПК.

Постановка проблеми. Виноградарство та виноробство відіграють важливу роль у розвитку агропромислового комплексу (АПК) України, сприяючи економічному зростанню, створенню робочих місць та розвитку сільських територій. Ці галузі не лише забезпечують внутрішній ринок якісною продукцією, але й мають значний експортний потенціал, що сприяє надходженню валютних коштів до держави. Крім того, виноградарство та виноробство підвищують додану вартість сільськогосподарської продукції та стимулюють розвиток супутніх галузей, таких як туризм і харчова промисловість, що загалом посилює конкурентоспроможність українського АПК на міжнародному рівні.

Зростаюча популярність та культура споживання вина у світі та Україні відображаються у зміні споживчих уподобань, де все більше людей надають перевагу винам замість міцних алкогольних напоїв. Цей тренд підкріплюється зростанням інтересу до здорового способу життя та культури харчування, де вино сприймається як частина збалансованого раціону. В Україні, зокрема, спостерігається зростання виробництва і споживання високоякісних місцевих вин, що сприяє підвищенню винної культури, розвитку виноробних регіонів та підтримці внутрішнього ринку. Ця тенденція також відображається у збільшенні кількості винних фестивалів, дегустацій і спеціалізованих заходів, що сприяють популяризації вина серед населення.

Водночас, актуальність дослідження тенденцій та перспектив розвитку виноградарсько-виноробного комплексу в умовах євроінтеграції України зумовлена необхідністю адаптації галузі до європейських стандартів і посилення її конкурентоспроможності на міжнародному ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику розвитку виноградарсько-виноробного комплексу досліджували численні вчені-економісти, зокрема І. Белоус [1], М. Дмитрук [2], О. Єрмаков [3], М. Ільчук [4], О. Каламан [5], Ю. Лупенко [6], С. Прохорчук [7], П. Саблук [8] та багато інших. Вказані дослідники фокусували увагу на аналізі світових та національних тенденцій виробництва продукції виноградарства та виноробства [4-6], формуванні пропозиції на

ринку винограду [2], розвитку виробництва винограду на інноваційних засадах [3-8], стратегічних засадах розвитку виноградарства та виноробства в умовах виходу на світовий ринок [1] тощо.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на потужну теоретичну та практичну базу, сформовану вченими та практиками, невирішеними залишаються аспекти оцінки проблем функціонування виноградарсько-виноробного комплексу як вагової складової АПК з огляду на впливи євроінтеграційного вектору розвитку України.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є визначення та аналіз тенденцій розвитку виноградарсько-виноробного комплексу як складової АПК України, а також пошук шляхів його покращення.

Виклад основного матеріалу. Виноградарство традиційно є важливою складовою агропромислового комплексу України. Займаючи незначну питому вагу в площі сільськогосподарських угідь (від 3,3% – 4% в Херсонській і Миколаївській областях, до 15,6% – 19,1% в Одеській та Закарпатській областях) ця галузь суттєво впливає на рівень соціально-економічного розвитку регіонів.

За 22 аналізованих роки площа виноградників у плодоносному віці скоротилася у 3,4 раза і становить у 2022 р. 29,0 тис. га (табл. 1). Суттєвим фактором цього стала також тимчасова окупація Херсонської області та активні бойові дії на частині територій Миколаївщини. 63,1% усіх посівних площ під виноградниками припадає на Одеську, 14,1 – на Миколаївську та 9,2% – на Закарпатську області, що пов'язане із сприятливими природно-кліматичними умовами в цих регіонах для культивування винограду. Також осередком українського виноградарства є Автономна республіка Крим, яка майже 10 років перебуває під тимчасовою окупацією.

У 2022 р. обсяги виробництва винограду становлять 257,9 тис. т, що на 2,3% перевищує рівень довоєнного 2021 р. і свідчить про героїзм українських виноградарів, які, не зважаючи на надзвичайно складні обставини, тримають галузь на задовільному рівні. Урожайність як показник технологічної ефективності вирощування винограду має тенденцію до зростання у 2022 р. до

Таблиця 1

Динаміка показників виробництва винограду в Україні у 2000-2022 рр.

Роки	Площа виноградників у плодоносному віці		Виробництво		Урожайність	
	тис. га	у % до попереднього року	тис. т	у % до попереднього року	ц/га	у % до попереднього року
2000	99,4		513,8		51,7	
2010	67,6	68,0	407,9	79,4	60,3	116,6
2015	41,8	61,8	386,3	94,7	92,3	153,1
2019	39,5	94,5	366,3	94,8	92,7	100,4
2020	37,2	94,2	281,0	76,7	75,6	81,6
2021	34,7	93,3	264,1	94,0	76,1	100,7
2022	29,0	83,6	257,9	97,7	88,9	116,9

Джерело: розраховано на основі [9]

позначки 88,9 ц/га, проте фактором цього, поруч із сприятливими кліматичними умовами, головним чином є скорочення посівних площ.

Додатково, у 2022 р. в Україні функціонувало 7 великих виноробних підприємств із середньою кількістю робітників – 250 осіб. На інших підприємствах (всього 118 середніх та малих) в середньому працювало до 50 осіб. Отже, загалом на виноробних підприємствах було зайнято близько 8 тисяч працівників.

Звернемось до оцінки потенціалу вин на ринку алкогольних напоїв України. Споживання вина є невід'ємною складовою сучасної культури, яке поступово витісняє споживання міцних алкогольних напоїв, суттєво підтримує внутрішній ринок та внутрішнє виробництво винограду в Україні. Отримання Україною статусу кандидата на вступ до ЄС породжує нові виклики для національного виноградарсько-виноробського комплексу, що робить актуальним розробку стратегії його розвитку, орієнтовані на інтеграцію в європейський простір.

Як підкреслюють М. Ільчук та М. Дмитрук, «для ринку винограду притаманний значний потенціал росту. Вітчизняні товаровиробники мають стимул для нарощування обсягів виробництва винограду. Адже ринок не насичений і наявний значний потенціал для збільшення обсягу пропозиції» [4, с. 20]. Аналіз ринку вина в Україні вказує на те, що виноградарсько-виноробська галузь серйозно постраждала внаслідок активних воєнних дій, що розпочалися після повномасштабного військового вторгнення російської федерації 24 лютого 2022 р. Не зважаючи на часткове зростання обсягу виробленого винограду у 2022 р. порівняно з 2021 р. до рівня 874 тис. гектолітрів (рис. 1) галузь знаходиться в складному стані. Ключовими факторами цього стали: окупація значної території виноробних регіонів країни, таких як Херсонська, Миколаївська, Запорізька; руйнування або пошкодження інфраструктури та матеріальної бази виноробних підприємств, які опинилися у зоні бойових дій і обстрілів; суттєве зниження купівельної спроможності українських споживачів; неможливість повноцінного функціонування туристичної галузі та індустрії гостинності через активні бойові дії тощо.

Споживання вина у 2022 р. було на рівні 1084 тис. гектолітрів і перекивалось, головним чином за рахунок імпорту вина із Італії, Франції, Грузії, Молдови та Іспанії. Війна в Україні вплинула на те, як люди споживають алкогольні напої та їх споживчі звички. Після суттєвого обвалу ринку вина у 2022 р. на понад 1/3 в умовах повної заборони продажів алкогольних напоїв у більшості регіонів України, починаючи з літа 2022 р.

обсяги поступово відновлюються у 2023-2024 рр., проте значно нижчі за рівень довоєнного 2021 р. за рахунок обмежень на торгівлю алкоголем у нічний та вечірній час, а також суттєвий відтік населення через вимушену міграцію.

Водночас Україна залишається важливим гравцем на світовому ринку вина, займаючи за результатами 2022 р. 28-ме місце серед країн-виробників. Природно-кліматичні умови, зокрема в південних регіонах, в Криму та в р. Закарпатті, сприяли формуванню довгострокових традицій у виноградарстві та виробництві вина, що утворило унікальний бренд – «українське вино».

В структурі продажів української продукції домінує виробництво натуральних столових вин з низьким рівнем технологічного втручання (рис. 2).

Дана тенденція є характерною для світових тенденцій, оскільки основною цільовою групою споживачів столових вин є покоління «міленіалів», які цінують екологічність та органічність продукції. Зокрема, вина в банках набирають популярності, особливо серед молоді та цінуючих комфорт споживачів, пропонуючи порціонні об'єми, переносимість та зручність зберігання. Проте, сьогодні на пересічній полиці українського ритейлу все ще домінують напівсолодкі марки вина. При цьому, на частку білого вина припадає 60%, а червоного – 40% продажів.

В той же час, за даними експертів, трендом найближчих років є переорієнтація споживачів на сегмент дешевих алкогольних напоїв, зокрема вина та пива, частка споживання яких становить по 19% відповідно. При цьому вже у 2023 р. фіксується зростання частки продажів алкоголю українського виробництва із відповідним падінням обсягів продажу імпортних аналогів.

Це є позитивним сигналом розвитку галузі. Більше того, природно-кліматичні умови, зокрема в південних регіонах, на Криму та в Закарпатті, сформували довгострокові традиції у виноградарстві та виробництві вина, що створило неповторний бренд – «українське вино – Wines of Ukraine». Позитивним моментом є те, що 2022 р. відзначився видатною, можна навіть сказати долею подією для виноробства країни – Україна повернула собі членство в Міжнародній організації виноробства та виноградарства (OIV). Генеральний директор Пау Рока, який був присутній на прес-конференції, подякував представникам української виноробної галузі за виконану роботу з відновлення членства України в цій міжнародній структурі, а керівництво Громадської спілки «УКРСАДВИНПРОМ», урочисто передало прапор OIV Міністерству аграрної політики та продовольства України. Головна мета відновлення членства

Рис. 1. Динаміка обсягів виробництва та споживання вина в Україні, 2000-2022 рр.

Джерело: побудовано на основі [10]

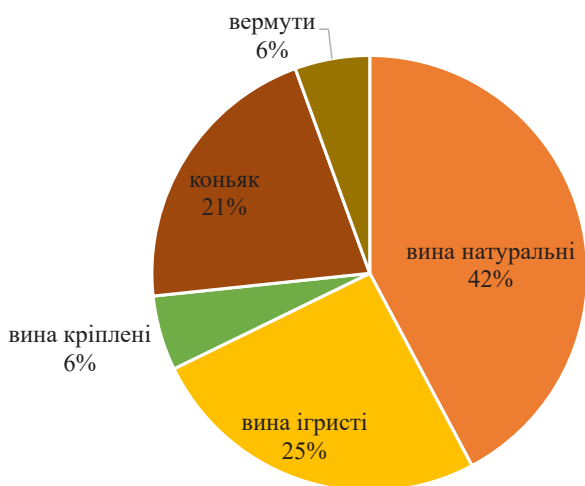

Рис. 2. Структура виробництва виноробної продукції в Україні, 2021-2023 р.

Джерело: побудовано на основі [10; 11]

в ОІВ – популяризація українського продукту.

Водночас, сьогодні основними проблемами у виноградарстві та виноробстві є: недосконалість нормативно-правової бази щодо регулювання обігу підакцизних напоїв, зокрема нанесення

виноградників; зниження обсягів виробництва садивного матеріалу винограду; труднощі з працевлаштуванням сезонних працівників для виконання технологічних операцій на виноградниках.

Як влучно наголошує М. Дмитрук, «незважаючи на наявні проблеми, виноградарство має сприятливі умови для забезпечення ефективного та стабільного формування пропозиції на ринку винограду. Зростання рівня товарності підтверджує зацікавленість виробників до його реалізації. При цьому основними напрямками формування пропозиції винограду є поєднання інтенсифікації та екстенсивних напрямів, зокрема збільшення площ під виноградниками, підвищення якості отриманої продукції, оптимізація товарного сортименту, що дозволить підвищити конкурентоспроможність вітчизняних виноградарських підприємств» [2, с. 111].

Специфіка розвитку ринку виноградарської та виноробної продукції визначається в основному тим, що цей процес значно впливає на збільшення інтеграції науки та практики в сфері виробництва, переробки і збуту винограду. Великі можливості для прогресу в цій області пов'язані з інноваційною діяльністю. Таким чином, розвиток ринку виноградарської продукції тісно пов'язаний з інноваційними процесами [5]. Як влучно підкреслив академік П. Саблук, «ефективність і перспективи застосування інноваційної моделі

розвитку значною мірою залежать від результатів інноваційної діяльності та умов, створених у державі для її реалізації на всіх етапах – від розроблення ідеї до впровадження інноваційного продукту» [8, с. 200]. «Активізація інвестиційно-інноваційної діяльності дозволить забезпечити на підприємствах виноградарсько-виноробної галузі технологічні зміни, які визначають науково-технічний прогрес, покращують якість продукції, її конкурентоспроможність та уможливають вихід з виготовлюваною продукцією на міжнародний ринок» [7, с. 135].

Таким чином, у процесі повоєнного відновлення та післявоєнної відбудови сталий розвиток галузі має базуватися на основі орієнтування на передові інноваційні світові, особливо європейські практики з поступовою переорієнтацією на виробництво органічних вин.

Висновки з проведеного дослідження. Проведений аналіз тенденцій засвідчив, що галузь виноградарства та виноробства в Україні не набула належного розвитку і максимально не реалізувала наявний потенціал родючих і сприятливих для виноградарства угідь, а також технологічний потенціал переробних підприємств.

Євроінтеграція відкриває нові можливості для експорту українських вин, але водночас ставить

перед галуззю вимоги щодо підвищення якості продукції, впровадження інноваційних технологій і модернізації виробничих процесів. Вивчення цих тенденцій є ключовим для стратегічного планування, яке дозволить українським виробникам успішно інтегруватися в європейський ринок, зберігаючи і розвиваючи національну ідентичність виноробства.

Розвиток національного АПК та виноградарсько-виноробної галузі, яка є його частиною, відіграє ключову роль у повоєнному відновленні України, зміцненні продовольчої безпеки та збільшенні експортного потенціалу країни. В умовах євроінтеграції вітчизняним виробникам доводиться конкурувати з європейськими, що зумовлює необхідність стратегічного управління розвитком українського виноградарства та виноробства на основі інновацій. Це сприятиме наближенню показників розвитку галузі до світових стандартів і передових європейських зразків. Діджиталізація виробничих процесів, використання інноваційних технологій та глобальна інтеграція відкривають нові можливості та виклики для цієї галузі.

Перспективами подальших наукових розвідок є встановлення внутрішніх та зовнішніх чинників підвищення рентабельності виробництва та переробки винограду.

Список використаних джерел:

1. Белоус І.В. Стратегія розвитку виноградарства і виноробства України та передумови виходу їх продукції на світовий ринок: монографія. Одеса : ННЦ «ІВіВ ім. В. Є. Таїрова», 2015. 204 с.
2. Дмитрук М.І. Формування пропозиції на ринку винограду сільськогосподарськими підприємствами України. *Економіка АПК*. 2018. № 11. С. 106–113.
3. Єрмаков О.Ю., Удахін В. В. Інтенсифікація виробництва винограду на інноваційній основі. *Агросвіт*. 2009. № 8. С. 37–40.
4. Ільчук М.М., Дмитрук М.І. Розвиток виробництва винограду в Україні. *Економіка АПК*. 2019. № 1. С. 18–26.
5. Каламан О.Б. Тенденції розвитку світового та українського ринку продукції виноробства в сучасних умовах. *Економіка харчової промисловості*. 2016. Т. 8. Вип. 2. С. 3–8.
6. Лупенко Ю.О. Сучасні тенденції розвитку ринку продукції виноградарства в Україні. *Виноградарство і виноробство: міжвідомчий тематичний науковий збірник*. 2015. Вип. 52. С. 119–122.
7. Прохорчук С.В., Петричко М.М. Напрями удосконалення інвестиційно-інноваційних процесів підприємств виноградарсько-виноробної галузі. *Бізнес-навігатор*. 2013. № 3 (32). С. 132–136.
8. Саблук П.Т. Інноваційна модель розвитку аграрного сектору економіки України та роль науки в її становленні. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*. 2011. № 2. С. 200–208.
9. Офіційний сайт Державної служби статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.07.2024).
10. International Organisation of Vine and Wine. URL: <https://www.oiv.int/> (дата звернення: 20.07.2024).
11. Офіційний сайт ГС «Укрсадвинпром». URL: <https://www.ukrsadvinprom.com/> (дата звернення: 18.07.2024).

References:

1. Belous I. V. (2015) Strategia rozvytku vynogradarstva i vynorobstva Ukrainy na peredumovy vyhodu yih produktcii na svitovyy rynek [Strategy for the development of viticulture and winemaking in Ukraine and the conditions for their output to the world market: monograph]. Odessa: NNTs "IViV im.V. Ye. Tairova". (In Ukrainian)
2. Dmytruk M. (2018) Formuvannia propozyzii na rynku vynohradu silskohospodarskymy pidpryemstvamy Ukrainy [Supply formation on the grapes market by agricultural enterprises of Ukraine]. *Ekonomika APK*, no. 25 (11), pp. 106–113. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201811106>
3. Yermakov O. Yu. & Udakhin V. V. (2009) Intensyfikatsiya vyrobnytstva vynohradu na innovatsiyniy osnovi [Intensification of the grape production on an innovative basis]. *Agrosvit*, no. 8, pp. 37–40.
4. Pchuk M., & Dmytruk M. (2019) Development of grape production in Ukraine. *Ekonomika APK*, no. 26 (1), pp. 18–26. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201901018>
5. Kalaman O. B. (2016) Tendentsii rozvytku svitovoho ta ukrainskoho rynku produktsii vynorobstva v suchasnykh umovakh [Trends in the development of the global and Ukrainian wine market in modern conditions]. *Ekonomika kharchovoi promyslovosti*, vol. 8, issue 2, pp. 3–8.
6. Lupenko Yu. O. (2015) Suchasni tendentsii rozvytku rynku produktsii vynogradarstva v Ukraini [Modern trends in the wine production market in Ukraine]. *Vynogradarstvo i vynorobstvo: mizhvidomchy tematychnyy naukovyy zbirnyk*, no. 52, pp. 119–122.
7. Prokhorchuk S. V. & Petrychko M. M. (2013) Napriamy udoskonalennia investytsiino-innovatsiynykh protsesiv pidpryemstv vynohradarsko-vynorobnoi haluzi [Directions for improving the investment and innovation processes of viticulture and wine industry enterprises]. *Biznes-navihator*, no. 3 (32), pp. 132–136.
8. Sabluk P. T. (2011) Innovatsiina model rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy ta rol nauky v yii stanovlenni [Innovative model of development of the agricultural sector of Ukraine's economy and the role of science in its formation]. *Problemy innovatsiino-investytsiynoho rozvytku*, no. 2, pp. 200–208.
9. State Statistics Service of Ukraine (2023). Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed July 20, 2024).
10. International Organisation of Vine and Wine (2023). Available at: <https://www.oiv.int/> (accessed July 20, 2024).
11. Ukrsadvinprom (2024). Available at: <https://www.ukrsadvinprom.com/> (Accessed July 18, 2024).

Pechko Volodymyr

National University of Food Technologies;
State Biotechnological University

TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF THE VITICULTURE AND WINE INDUSTRY AS A COMPONENT OF THE UKRAINIAN AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX

Summary

Viticulture and winemaking are important components of Ukraine's agricultural sector, contributing to economic development and job creation in rural areas. The industry has significant export potential, which contributes to foreign exchange earnings and supports the domestic market. In the context of Ukraine's European integration, there is a need to adapt these sectors to European standards to increase their international competitiveness. The article is aimed at identifying and analysing trends in the development of the viticulture and wine industry as a component of the agro-industrial complex of Ukraine, as well as finding ways to improve it. The author analyses the dynamics of grape production, wine production and consumption in Ukraine in 2000-2022, and the structure of wine production in Ukraine in 2021-2023. The author identifies the problems of viticulture and winemaking in the context of Ukraine's European integration vector and the challenges of the post-war recovery of the Ukrainian agro-industrial complex. The analysis of trends has shown that the viticulture and winemaking industry in Ukraine has not been properly developed and has not fully realised the existing potential of fertile and favourable for viticulture lands, as well as the technological potential of processing enterprises. It is substantiated that in the context of European integration, domestic producers have to compete with European ones, which necessitates strategic management of the development of Ukrainian viticulture and winemaking on the basis of innovations. This will help bring the industry's development indicators closer to global standards and European best practices. The digitalisation of production processes, the use of innovative technologies and global integration open up new opportunities and challenges for this industry. It is proved that the further development of viticulture should be based on innovative approaches, which will ensure the sustainable development of the industry and its integration into the European market. The scientific novelty of the study is to deepen the theoretical and practical foundations for assessing trends and critical evaluation of the problems of development of the viticulture and wine industry in Ukraine.

Keywords: viticulture, wine industry, viticulture and wine complex, production, development, strategy, agriculture.